

ТРУДОВЕ ПРАВО

УДК 349.3

DOI <https://doi.org/10.15421/392114>

Бориченко К. В.,

доктор юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПЕРЕРАХУНКУ ПЕНСІЇ ОСІБ, ЗВІЛЬНЕНИХ ІЗ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

CERTAIN ASPECTS OF TRANSFER OF PENSIONS OF PERSONS DISCHARGED FROM MILITARY SERVICE

У статті досліджуються окремі аспекти перерахунку пенсії осіб, звільнених із військової служби, у зв'язку зі збільшенням грошового забезпечення окремих категорій військовослужбовців.

Встановлено, що у зв'язку з підвищенням грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців з 1 січня 2018 року було протиправно обмежене право осіб, звільнених із військової служби, на належне пенсійне забезпечення шляхом застосування під час проведення відповідного перерахунку пенсій виключно трьох складників грошового забезпечення: окладу за посадою; окладу за військовим (спеціальним) званням; відсоткової надбавки за вислугу років за відповідною або аналогічною посадою, яку особа займала на дату звільнення із служби (на дату відрядження для роботи до органів державної влади, органів місцевого самоврядування або до сформованих ними органів, на підприємства, в установи, організації, вищі навчальні заклади).

Встановлено, що нормативне забезпечення права на перерахунок пенсії осіб, звільнених із військової служби, було узгоджене з міжнародними стандартами, змістом принципів верховенства права і законності, вимогами законодавчої техніки лише з 5 березня 2019 року – дати набрання законної сили судовим рішенням про визнання протиправними та нечинними окремих положень постанов Кабінету Міністрів України, якими були обмежені гарантії права осіб, звільнених із військової служби, на перерахунок пенсії у зв'язку з підвищенням грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, закріплені Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених із військової служби, та деяких інших осіб».

Фактичне ж відновлення права осіб, звільнених із військової служби, на перерахунок їх пенсії у зв'язку з підвищенням грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців з урахуванням всіх його (грошового забезпечення) складників відбувається лише в судовому порядку за наслідком прийняття судами рішень про визнання протиправними дій (бездіяльності) управлінь Пенсійного фонду України та зобов'язання їх провести перерахунок пенсії колишнього військовослужбовця з урахуванням відповідних окладів за посадою, військовим (спеціальним) званням, процентної надбавки за вислугу років, щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавки, доплати, підвищення) та премій у розмірах, установлених законодавством.

Ключові слова: пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, перерахунок пенсії осіб, звільнених із військової служби, грошове забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, судовий захист права на перерахунок пенсії осіб, звільнених із військової служби.

The article examines some aspects of the recalculation of the pension of persons discharged from military service in connection with the increase in cash benefits for certain categories of servicemen.

It is established that in connection with the increase in cash security of the relevant categories of servicemen from January 1, 2018, the right of persons discharged from military service to adequate pension provision was unlawfully restricted by applying only three components of cash benefits: salary; salary for military (special) rank; interest allowance for years of service in the relevant or similar position held by the person on the date of dismissal (on the date of business trip to work in public authorities, local governments or their bodies, enterprises, institutions, organizations, higher education institutions).

It is established that the normative provision of the right to recalculation of pensions of persons discharged from military service was brought in line with international standards, the content of the principles of the rule of law and legality, the requirements of legislative technique only from March 5, 2019 – the date of entry into force of a court decision and invalid certain provisions of the resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine, which limited the guarantees of the right of persons discharged from military service to recalculate pensions in connection with increasing cash benefits of relevant categories of servicemen, enshrined in the Law of Ukraine “On pensions of persons discharged from military service, and some other people”.

The actual restoration of the right of persons discharged from military service to recalculate their pensions in connection with the increase of cash security of the relevant categories of servicemen, taking into account all its (cash) components occurs only in court as a result of court decisions recognizing illegal actions (inaction) of the Pension Fund of Ukraine and their obligation to recalculate the pension of a former serviceman, taking into account the relevant salaries, military (special) rank, interest allowance for years of service, monthly additional types of cash benefits (allowances, surcharges, promotions) and bonuses in the sizes established by the legislation.

Key words: pension provision for persons discharged from military service, recalculation of pensions of persons discharged from military service, financial support for the relevant categories of servicemen, judicial protection of the right to recalculation of pensions of persons discharged from military service.

Постановка проблеми. Політична та економічна кризи, карантинні обмеження, впроваджені як в Україні, так і в усьому світі для запобігання поширенню коронавірусної хвороби (Covid-19), безумовно, вплинули на рівень життя населення, знизивши його. У червні 2020 року у річному роз-

рахунку ціни на споживчому ринку в Україні зросли на 2,4% (на 1,7% – у травні 2020 року) [1, с. 7], ціни на житло, у т.ч. комунальні послуги, порівняно із січнем 2020 року у січні 2021 року зросли на 18,4%, на фармацевтичну продукцію, медичні товари та прилади – на 8,7% [2] і т.д. Як наслідок, звичні доходи громадян вже не можуть забезпечити тієї самої купівельної спроможності, що й раніше, що зумовлює надзвичайне важливе значення ефективною реалізації механізму осучаснення соціальних виплат населення, у т.ч. й пенсій осіб, звільнених із військової служби.

Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених із військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року [3] закріплені державні гарантії гідного пенсійного забезпечення осіб, які мають право на пенсію, шляхом встановлення їм відповідних грошових виплат не нижче прожиткового мінімуму, визначеного законом, перерахунку призначених пенсій, у т.ч. й у зв'язку із збільшенням рівня грошового забезпечення, надання передбачених законодавством державних соціальних гарантій, життя на державному рівні заходів, спрямованих на їх соціальний захист. Водночас, на жаль, варто констатувати, що у сучасних умовах наявність, на перший погляд, якісних та ефективних нормативно-правових актів, якими закріплено відповідне право на проведення перерахунку пенсії осіб, звільнених із військової служби, не означає його безумовної реалізації. Відновлення порушених прав осіб, звільнених із військової служби, під час проведення перерахунку їхньої пенсії відбувається лише у судовому порядку, що значно віддаляє в часі момент реалізації відповідних законних очікувань колишніх військовослужбовців, зумовлює необхідність понесення ними додаткових втрат, пов'язаних із судовими витратами (сплатою судового збору, оплатою правової допомоги тощо), що стало приводом для їх звернення з петицією до Президента України [4].

Аналіз останніх досліджень. Окремі питання перерахунку пенсій осіб, звільнених із військової служби, досліджувались у наукових працях П.Д. Пилипенка, С.М. Синчук, І.М. Сироти, Б.І. Сташківа, Л.І. Харитонові, Н.М. Хуторян, М.М. Шумила та ін., проте відповідні наукові висновки та пропозиції були зроблені науковцями до 2018 року – моменту підвищення грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців та проведення масового перерахунку пенсійних виплат із численними порушеннями.

З урахуванням вищевикладеного **метою** цієї статті є дослідження окремих теоретичних та практичних проблем забезпечення права осіб, звільнених із військової служби, на проведення перерахунку пенсії у зв'язку з підвищенням у 2018 році грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців.

Виклад основного матеріалу. Так, умови, норми і порядок пенсійного забезпечення громадян України із числа осіб, які перебували на військовій службі, та деяких інших осіб, які мають право на пен-

сію, визначаються Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених із військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року.

Частиною 18 ст. 43, ч. 4 ст. 63 названого Закону закріплено, що однією з підстав перерахунку пенсії осіб, звільнених із військової служби, є зміна розміру хоча б одного з видів грошового забезпечення та/або введення для зазначених категорій осіб нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, встановлених законодавством.

З метою визначення механізму проведення перерахунку пенсій військовослужбовцям у зв'язку зі зміною їхнього грошового забезпечення була прийнята постанова Кабінету Міністрів України «Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб» від 21 лютого 2018 року № 103 [5], п. 1 якої було передбачено обов'язок територіальних управлінь ПФУ перерахувати пенсії, призначені згідно із Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» до 1 березня 2018 року (крім пенсій, призначених згідно із Законом особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ (міліції) та поліцейським), з урахуванням розміру (1) окладу за посадою, (2) військовим (спеціальним) званням, (3) відсоткової надбавки за вислугу років за відповідною або аналогічною посадою, яку особа обіймала на дату звільнення із служби (на дату відрадження для роботи до органів державної влади, органів місцевого самоврядування або до сформованих ними органів, на підприємства, в установи, організації, вищі навчальні заклади), що визначені станом на 1 березня 2018 року відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 року № 704 «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» [6].

При цьому, відповідно до п. 3 Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2008 року № 45 [7], для проведення перерахунку відповідних пенсій на підставі списків уповноважені органи мали готувати довідки про розмір грошового забезпечення, що враховується для перерахунку пенсій, для кожної особи, зазначеної в списку, за встановленою формою та у місячний строк подавати їх головному управлінню Пенсійного фонду України. Зазначені довідки мали надсилатися до державних органів, в яких особи проходили службу до відрадження, а їх уповноважені органи – подавати довідки в п'ятиденний строк головному управлінню Пенсійного фонду України.

Пунктом 5 Порядку було визначено, що під час перерахунку пенсій використовуються такі види грошового забезпечення, як посадовий оклад, оклад за військовим (спеціальним) званням та відсоткова надбавка за вислугу років на момент виникнення права

на перерахунок пенсії за відповідною або аналогічною посадою та військовим (спеціальним) званням.

Водночас рішенням Окружного адміністративного суду міста Києва від 12 грудня 2018 року у справі № 826/3858/18 [8], яке залишено без змін постановою Шостого апеляційного адміністративного суду від 5 березня 2019 року [9], визнано протиправними та нечинними пункти 1, 2 постанови Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 103 «Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб» та зміни до пункту 5 і додатку 2 Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військ служби, та деяких інших осіб», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2008 року № 45 «Про затвердження Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Постановою Верховного Суду у складі Касаційного адміністративного суду від 12 листопада 2019 року у справі № 826/3858/18 (провадження № К/9901/10882/19) рішення Окружного адміністративного суду м. Києва від 12 грудня 2018 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 5 березня 2019 року залишено без змін.

Верховним Судом у постанові від 12 листопада 2019 року у справі № 826/3858/18 зазначено, що «...зміна умов і норм пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби, здійснюється виключно шляхом внесення змін до профільного Закону та Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». З огляду на наведене, суди дійшли висновку, що пункти 1, 2 Постанови № 103 та зміни до пункту 5 і додатку 2 Порядку є протиправними та такими, що не відповідають правовим актам вищої юридичної сили» [10].

У вказаних судових рішеннях наголошується, що право на пенсію підпадає під сферу дії статті 1 Протоколу першого Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а тому якщо за національним законодавством особа має обґрунтоване право на отримання виплат у рамках національної системи соціального забезпечення та якщо відповідні умови дотримано, органи влади не можуть відмовити у таких виплатах доти, доки виплати передбачено законодавством. Обмеження виплати пенсії, нарахованої особі в порядку, передбаченому законом, не може бути встановлено постановою Кабінету Міністрів України.

Таким чином, оскаржувані пункти постанови Кабінету Міністрів України № 103, всупереч вимогам ч. 3 ст. 1-1, ст. 43, ч. 4 ст. 63 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», змінюють умови і норми пенсійного забезпечення військовослужбовців, що не допускається.

Отже, з урахуванням рішення у справі № 826/3858/18 від 12 грудня 2018 року, що набра-

ло законної сили 5 березня 2019 року, яким скасовані зміни щодо використання при перерахунку пенсії тільки таких видів грошового забезпечення, як посадовий оклад, оклад за військовим (спеціальним) званням, відсоткова надбавка за вислугу років на момент виникнення права на перерахунок пенсії за відповідною або аналогічною посадою та військовим (спеціальним) званням, право осіб, звільнених із військової служби, на перерахунок та виплату пенсії з огляду на грошове забезпечення з урахуванням посадового окладу, окладу за військовим (спеціальним) званням, щомісячних (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, винагороди, які мають постійний характер, премії та одноразових додаткових видів грошового забезпечення фактично було відновлено.

Відповідне переконання повністю узгоджується з положеннями Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», відповідно до ч. 3 ст. 43 якого пенсії особам офіцерського складу, прапорщикам і мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам, які мають право на пенсію за цим Законом, та членам їхніх сімей обчислюються з розміру грошового забезпечення, враховуючи відповідні оклади за посадою, військовим (спеціальним) званням, процентну надбавку за вислугу років, щомісячні додаткові види грошового забезпечення (надбавки, доплати, підвищення) та премії в розмірах, установлених законодавством, з якого було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а до 1 січня 2011 року – страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

З огляду на правила визначення юридичної сили нормативно-правових актів, положеннями підзаконного нормативно-правового акту, яким є, зокрема, постанова Кабінету Міністрів України, не може звужуватись обсяг прав та їх гарантій, закріплених у законі, а отже, постановою Кабінету Міністрів України «Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб» від 21 лютого 2018 року № 103 не могло бути встановлено обмеження щодо видів грошового забезпечення, яке застосовується в процесі перерахунку військовослужбовцям раніше призначених пенсій.

Проте узгодження з вимогами законодавчої техніки чинного національного законодавства, зокрема шляхом дотримання принципів законності та верховенства права у сфері суспільних відносин щодо перерахунку пенсій осіб, звільнених із військової служби, у зв'язку зі збільшенням грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців не означало відновлення права на соціальний захист названих суб'єктів права соціального забезпечення на практиці.

У відповідь на звернення колишніх військовослужбовців із заявами про проведення з 5 березня

2019 року перерахунку їхніх пенсій з урахуванням усіх складників грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців такі особи від територіальних управлінь Пенсійного фонду України отримують відмови, які успішно оскаржують у судовому порядку.

Висновки. З урахуванням вищевикладеного варто констатувати, що в сучасних умовах створений хоча й неякісний, проте ефективний механізм забезпечення права громадян із числа осіб, які перебува-

ли на військовій службі, на проведення перерахунку пенсії з урахуванням усіх складників грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців. Незважаючи на неузгодженість положень законодавства у цій сфері, відсутність його однозначного тлумачення, що впливає на практику правозастосування, існування ефективного судового захисту порушених прав забезпечує відновлення права осіб, звільнених із військової служби, на гідне пенсійне забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. УКРАЇНА: вплив COVID-19 на економіку і суспільство (бачення постпандемічного розвитку у 2020-2024 рр. очима експертів та молоді). *Консенсус прогноз*. 2020. № 52. 50 с.
2. Індeksi споживчих цін на товари та послуги у 2021 році (до відповідного місяця попереднього року). Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ct/isc/isc_u/arh_iscpm_u.html
3. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 29. Ст. 399.
4. Щодо ігнорування Кабінетом Міністрів України рішень судових інстанцій України щодо перерахунку пенсій військовослужбовців: Електронна петиція від 9 лютого 2021 року № 22/112754-еп. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/112754>
5. Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 103. *Офіційний вісник України*. 2018. № 20. Ст. 662.
6. Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 року № 704. *Офіційний вісник України*. 2017. № 77. Ст. 2374.
7. Про затвердження Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 р. № 393 : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2008 року № 45. *Офіційний вісник України*. 2008. № 12. Ст. 301.
8. Рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 12 грудня 2018 року у справі № 826/3858/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>
9. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 5 березня 2019 року у справі № 826/3858/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>
10. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного адміністративного суду від 12 листопада 2019 року у справі № 826/3858/18 (провадження № К/9901/10882/19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>